

SAGNIR OG PAPPÍRSKLIPP

- Frá hugskoti til liðugt úrslit
- Skaldskapur av mannamunni
- Pappírsklipp hjá William Heinesen

Tvørfakligt undirvísingartilfar í søgu,
føroyskum og myndlist.

7.- 10. flokkur og miðnám

NÁM

Innihald

s. 3 Tilfarslisti

s. 4 William Heinesen

s. 5 Eyðkenni í klippunum hjá W. Heinesen

Uppg. 1 - Eyðkenni

s. 8 Skaldskapur av mannamunni

s. 8 Óbundin skaldskapur av mannamunni

Uppg. 2 – Finn eina søgn

Uppg. 3 – Ger eitt hugarok

Uppg. 4 – Skitsan

Uppg. 5 – Neyvtekna

Uppg. 6 – Heitir og kaldir litir

Uppg. 7 – Litprøvar til skitsuna

s. 13 At framhevja við litum

Uppg. 8 – Komplimenterlitir

s. 14 Klárt at klippa

s. 15 Fyrimynd til hugarok

s. 16 Størri myndir av lithjólinum, komplimenterlitum og heitum og køldum litum.

Tilfar, ið tú skalt brúka til arbeiðsheftið:

Pappír í alskins litum í A3, A4 og A5 stødd (A3 stødd verður brúkt sum bakgrund)

Saksar (1 pr. næming)

Knívar - (ikki ein pr. næming - kanska fimm næmingar um 1 knív, tí tey eru sjáldan øll í gongd við knívi í senn)

Skeribretti (líka nógv skeribrettir sum knívar)

Límstiftir (fáar - tey líma ikki øll í senn)

Vanligt hvítt pappír

Blýantar

Litblýantar ella oljukrit

Myndarammur í A3 stødd - tað er ikki eitt krav, men pappírsklipp taka seg best út í glasrammu.

Stjornuskaldið undir Varða

Av øllum teimum føroysku rithøvundunum er William Heinesen (1900-1991) tann kendasti og mest týddi til onnur mál. Hann skrivaði á donskum, tí tað var málið, sum mamman tosaði. Í skúlanum og millum tey finu í Havn varð tosað danskt, so skiftið og blandingin millum føroyskt og danskt í túninum hevur heilt vist ávirkað hin unga William, umframt lagt støðið undir tað fina og ofta baldýraða mál, ið hann seinni fór at brúka við eini smittandi frásøgugleði.

Ungur varð hann sendur til Danmarkar at útbúgva seg í handilsyrkinum og var eisini eitt skeið blaðmaður á eini avís.

Í 1921 kom fyrsta av fleiri yrkingasøvnum, *Arktiske elegier*, og í 1972 kom høvuðsverkið í so máta, *Panorame med regnbue*.

Eftir at pápin doyði í 1944, stóð hann í handlinum eina tíð. Í 1949 kom fyrsta skaldsøgan *Den sorte gryde* og árið eftir *De fortabte spillemænd*. So gekk tað slag í slag við skaldsøgum, virðislønnum og hópini av tekstum, eisini til donsk tíðindabløð um aktuell viðurskifti, sum m.a. *Klaksvíksstríðið*.

William fekst eisini við myndlist og tónleik, og pastelltekningarnar frá fólkafundum og nevndarfundum í morðgírigum partafeløgum í Havn, eru kendar og ofta endurgivnar, altíð við einum satiriskum broddi.

Tá William var um áttati ára aldur, hildu øll, at nú hevði heiðursborgarin í Havn skrivað seinastu reglurnar og lagt saman hendur. Men tá fór hann at klippa og gera bókapermur, plakatar og plátuumsløg. Spælimaðurin bleiv eitt ikon á prenti og á køkum, og tølandi kvinnan, Tarira, varð í miðdeplinum í litríku og sprelsku klippunum, sum ofta tóku støði í sagnum.

Tá Føroya Skúlabókagrunnur í 2000 gav út eitt savn til undirvísing við brotum úr øllum virkseimi Williams, varð sigandi heitið Stjornuskaldið undir Varða.

(Kelda: Birgir Kruse, Nám)

Eyðkennið í klippunum hjá W. Heinesen

W. Heinesen hevði eitt flúgvandi hugflog, og tað sást aftur í pappírsklippum hansara, ið oftast tóku støði í einari søgn ella søgu hjá honum sjálvum. Trøll, huldufólk og ræðandi verur í einum gandakendum heimi.

Í bókini hjá Bárði Jákupsson greiðir sonur Williams, Zacharias Heinesen frá, at tað vóru praktiskar grundir til, at pápin fór at fáast við klippmyndir. Hann hevði hug at mála, men orkaði betur at sita og klippa. Samanumtikið er ávirkanin frá franska meistaranum Henri Matisse eyðsæð greið, men tað eydnaðist tó Williami Heinesen at finna ein egnan, persónligan og ævintýrkendan stíl í litklippunum, sum eisini raka við ein stíl, sum vit kenna aftur frá teknirøðum í samtíðini.

Hugsjónarliga tykjast hesar myndir merktar av eini inniligari humanismu, sum sæst saman við einari yðjandi, lívsglaðari hedonismu, har kvinnukroppurin og kvinnuverur av allahanda slag, bæði dreymakendar og mytiskar, eru í fokus.

Eitt høvuðsverk er reyða kompositiónin frá 1977, har ein turkisblá kvinna dansar til tónarnar hjá fiólleikaranum í einum gløðandi reyðum, appelsingulum og pinklittum Edens urtagarði við hópi av fagurlittum, blómandi vøkstri.

Aðrar klippmyndir eru hugtakandi einfaldar sum t.d. tann frá 1979, ið avmyndar eina slupp, ið siglir við øllum seglum og glógvar í mótljósi við einari eldreyðari sól í sjónarringinum. Ella tað er soleiðis, ein kann velja at tulka myndina, sum í veruleikanum er sett saman av nøkrum fáum pappírslepum, einum turkisgrønum pappírsflata, har ein reyður rundingur er límaður á. Oman á hann eru sett tvey avlong, grá rektangul við trikantum omanfyri, umframt tríggir trikantar, sum umskarast vinstrumegin, og niðast sæst ein smalur svartur pappírslepi. Og sjálvt um klippið er púra flatt, fangar listamaðurin blaktrandi rørsluna

av vindinum í seglunum og manar við einføldu mynd síni fram gleðina yvir tað stórbæra, dagliga undrið, sum hendir kring allan heimin, hvørja ferð sólin rísur.

(kelda: Kinna Poulsen, Glasir)

Uppg. 1 - Hvat eyðkennir pappírsklippini hjá W. H.

W. Heinesen brúkti ofta somu fyrimyndir til fleiri klipp, og tað síggja vit m.a. í myndunum omanfyri. Hóast motivni eru eins, eru myndirnar sera ólíkar.

Sp. 1 - Greið frá, hvat tað er, sum ger myndirnar ymiskar:

Sp. 2 - Hvørji motiv ganga aftur í báðum myndunum?

Sp. 3 - Her eru tvey onnur pappírsklipp hjá W. Heinesen. Hvat hava hesi klippini til felags, og hvørjar endurtøkur síggja vit í klippunum?

Legg merkið til bakgrundina á klippunum á fyrru síðuni og hesum.

Sp. 4 - Hvat hava bakgrundirnar í klippunum til felags, og hvørja ávirkan hevir tað á heildarmyndina, at hon er uppbygd á hendan hátt?

Sp. 5 - Greið frá, hvussu W. Heinesen myndar menniskju og aðrar verur í klippunum - hava tey nakað til felags?

Skaldskapur av mannamunni

Skaldskapur av mannamunni er tann parturin av okkara skaldskapi, sum í eldri tíð varð fortaldur frá ætt til ætt. Vit plaga at siga, at hesin skaldskapurin livdi av mannamunni, tí hann upprunaliga ikki var skrivaður niður. Hann er eldri enn okkara skriftmál. Hesin skaldskapur verður eisini nevndur munnmentir, meðan skaldskapur, sum er skrivaður í bók, verður nevndur bókmentir.

Skaldskapur av mannamunni kann býttast sundur í óbundnan og bundnan skaldskap.

Óbundin skaldskapur av mannamunni fevnir t.d. um sagnir, ævintýr, orðatøk og gátur.

Bundin skaldskapur av mannamunni fevnir m.a. um kvæði, vísur, tættir, skjaldur og rímur.

Okkara skaldskap av mannamunni finna vit savnaðan í millum øðrum *Færøske Folkesagn og Æventyr*, sum varð givin út á fyrsta sinni í árunum 1898 til 1901.

Tað var navnframi málgranskarin, okkara fyrsti doktari, Jakob Jakobsen, eisini nevndur Dr. Jakobsen (1864-1918), ið stóð fyri innsavningini og útgávuni av sagnum og ævintýrum.

Hin undangongumaðurin, ið eisini savnaði okkara skaldskap av mannamunni, er V. U. Hammershaimb (1819-1909). Hann gav út *Færøsk Anthologi I og II* í 1901, væl hjálptur av Jakobi Jakobsen. Undan hesi útgávuni komu *Færøiske Kvæder I* í 1851 og *Færøiske Kvæder II* í 1855.

Umframt Jakob Jakobsen og V. U. Hammershaimb hava mong onnur skrivað niður okkara skaldskap av mannamunni. Nevnast kunnu eitt nú J. C. Svabo (1746-1824), J. H. Schrøter (1771-1851), Hans Christian Lyngbye (1782-1837) og Johannes Clemensen (1794-1869).

Óbundin skaldskapur av mannamunni

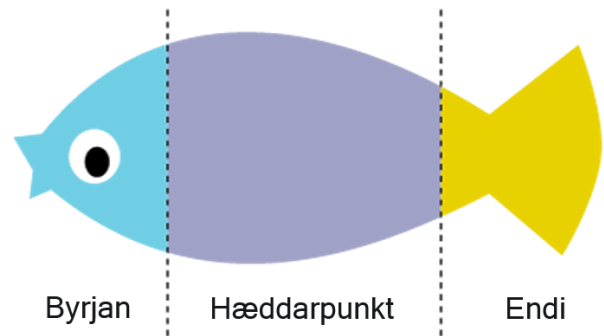
Sagnir eiga ikki at vera mettar sum reinar søguligar keldur, tí tær eru merktar av teimum, ið hava sagt tær úr mininum ætt eftir ætt. Sagnirnar eru tó søgur um hendingar, ið veruliga hava verið, og tær eru um fólk, ið hava livað.

Tvey høvuðseyðkenni eru fyri sagnirnar.

Tað fyrra er, at søgnin altíð vil vera sonn. Hon er ein frágreiðing um eitthvørt og ikki ein søga, sum onkur hevur pentað saman, og tískil er altíð ein kjarni av sannleika í eini søgn. Hitt seinna er, at søgnin altíð er bundin at staði, tíð og persónum. Sagnirnar hava havt ein serligan felags stíl, tí tá hevur verið lættari at minnst frásøgnina.

Serlig eyðkenni:

- Tað er sjáldan meira enn ein hending í hvørjari søgn.
- Tær hava eina byrjan, eitt hæddarpunkt og ein enda.
- Bara ein søgutráður er í hvørjari søgn, og søgugongdin er einføld. Bara týðandi hendingar verða tiknar við, og tað er bara ein kjarni.
- Í søgnini eru altíð fáir persónar. Talan kann vera um ein, tveir ella hendingaferð um trýggjar persónar. Eingin óviðkomandi persónur er við.
- Samrøður verða ikki beinleiðis endurgivnar, bara óbeinleiðis. Hóast samrøður ongantíð verða beinleiðis endurgivnar í eini søgn, kunnu partar av einari samrøðu og serliga heppið málbrúk verða tað grundleggjandi í teimum.

Sagnir kunnu býtast upp í fýra ymisk sløg:

- 1. Persónssøgusagnir:** Hesar sagnir eru um kendar persónar og hendingar, sum teimum hava verið fyri. Ein stórir partur av teimum prentaðu føroysku sagnunum eru persónssøgusagnir.
- 2. Huldusagnir:** Hetta eru sagnir um ymsar hendingar og ymisk viðurskifti ímillum tey kristnu og huldufólk – eisini nevnd “tey heidnu” ella “tey fornesku”.
- 3. Upprunasagnir:** Í hesum bólkinum eru sagnir um upprunan til serstøk fyrbrigdi, eyðkendar formar í náttúruni og annað við. Tær kunnu eisini greiða frá upprunum til ávís staðarnøvn.
- 4. Ferðasagnir:** Bólkarnir frammanundan eru skiftir sundur eftir innihaldi. Tann fjórði bólkurin er ferðasagnir, ið eru eyðkendar av, at sagnirnar eru at finna víða um lond og í ymsum frábrigdum. Hetta eru sagnir og sagnarbot, ið ofta verða lögð afturat og skoytt upp í aðrar sagnir.

Vert er at hava í huga, at ein søgn mangan kann roknast til fleiri bólkar samstundis.

(Kelda: Úr søgn og søgu eftir Eyðun Andreassen, 1986)

Uppg. 2 - Finn eina søgn

Finn eina søgn, ið tú vilt arbeiða við. Tað kann verða, at tú kennir onkra frá tíni heimbygd, ella har tín familja er ættað frá.

Um tú ivast í, hvørja søgn tú skalt velja, eru fleiri enn 200 sagnir at finna her: www.snar.fo/sagnir

Sp. 1 - Hvørja søgn hevur tú valt, og hví valdi tú júst hesa søgnina?

Sp. 2 - Hvat snýr søgnin seg um í stuttum?

Sp. 3 - Ber tað til at staðfesta nær og hvar, søgnin gongur fyri seg?

Sp. 4 - Hvør er høvuðspersónurin í søgnini?

Sp. 5 - Hvørjar aðrar persónar hoyra vit um?

Sp. 6 - Hvat er hæddarpunktið í søgnini?

Sp. 7 - Hvat man boðskapurin í søgnini verða?

Uppg. 3 - Hugarok

Tú skalt gera eitt pappírsklipp av tíni søgn. Pappírsklippið skal lýsa hæddarpunktið, huglagið og boðskapin so mikið væl, at tá ið hyggjarin sær myndina, er eingin ivi um, hvørja søgn talan er um. Tí mást tú gera tær nakrar tankar um, hvat er umráðandi at hava við í klippinum.

Ger eitt hugarok, har tú hugsar um yvirskriftirnar í hvørjum sirkli, eins og tað niðanfyri:

(Ein tóm skabelón/fyrimynd at útfylla liggur aftast í bóklínginum á síðu X)

Uppg. 4 - Skitsan

Tak eitt vanligt A4-ark og tekna eina ella fleiri skitsur, har tú roynir at fáa tað, ið tú skrivaði í sirkilarnar til skitsuna, samstundis sum tú roynir at eftirlíkna stílin í klippunum hjá W. Heinesen. Minst til eyðkennini, sum tú fann fram til í uppgávu 1 og royn onkunsvegna at fáa tey við í tína skitsu.

Minst til: ein skitsa skal ikki verða teknað við nærlagni - hon er bara eitt hugskot til tekningina. Tá ið tú ert nøgd/ur við tína skitsu, so fert tú at tekna hana neyvt upp í næstu uppgávuni.

Uppg. 5 - Neyvtekna skitsuna

Tá tú hefur teknað nakrar skitsur, velur tú ta skitsuna burturúr, sum hóska best til søgnina. Neyvtekna skitsuna, legg hana í kopimaskinuna og prenta trý eintøk av myndini. Tú skalt brúka hesi eintøkini til uppgávu 5 og 6.

Uppg. 6 - Heitir og kaldir litir

Litir hava sera nógv at siga fyri huglagið í eini mynd. Hygg eftir ovastu pappírsklippunum á s. 6. Myndirnar eru sera líkar, og tó, so hava tær heilt hvør sitt huglag.

Sp. 1 - Greið frá huglagnum í myndunum, og hvønn týdning litirnir hava:

Mynd 1:

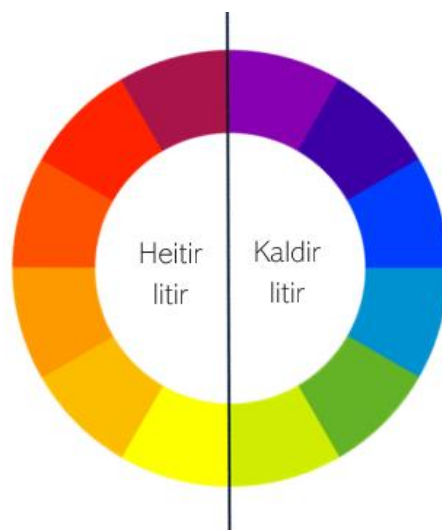
Mynd 2

Uppg. 7 - Litprøvar

Avritað tvey eintøk av skitsuni og legg heitar litir á aðra myndina og kaldar litir á hina.

Tú avger sjálv/ur, um tú brúkar litblýantar, oljukrit ella farvur.

Sp. 1 - Legg myndirnar síð um síð. Hvør stíllur hóska seg best til tína søgn og greið frá hví:

Uppg. 8 - At framhefja við litum

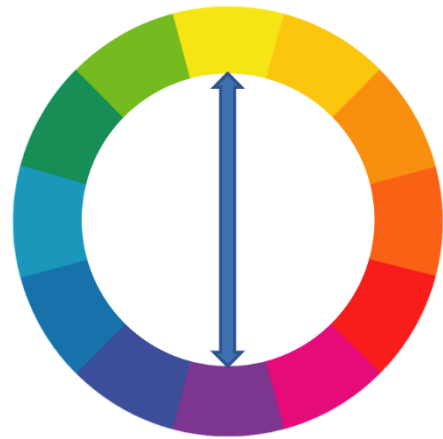
Avrita tvey eintøk av skitsuni. Hesaferð skalt tú gera alt uttan høvðuslutirnar í myndini í heitum litum og sjálvar høvðuslutirnar í køldum litum. Brúka komplimenterlitir til at leggja áherðslu á høvðuslutirnar.

Tá tú ert liðug/ur, gert tú eina mynd øvut. T.v.s., at tú litar alt uttan høvðuslutirnar í køldum litum og sjálvar høvðuslutirnar í heitum litum.

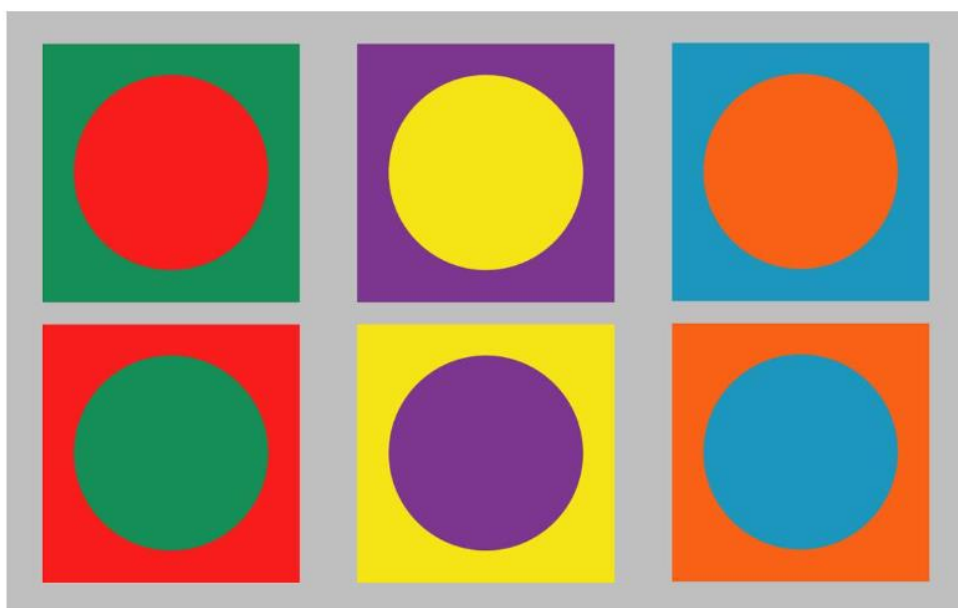
Komplimenterlitir

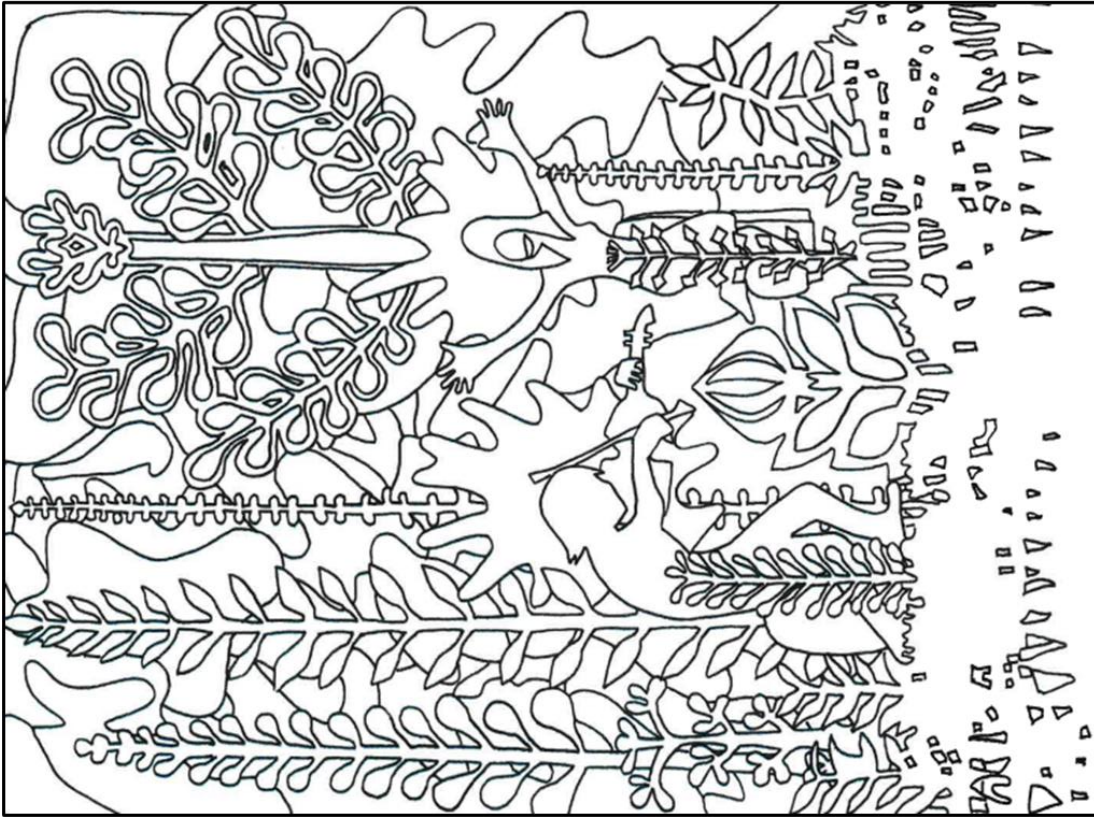
Komplimenterlitir liggja altíð yvir av hvørjum øðrum.

T.d. gult - violett, grønt - reytt, blátt - appilsingult.

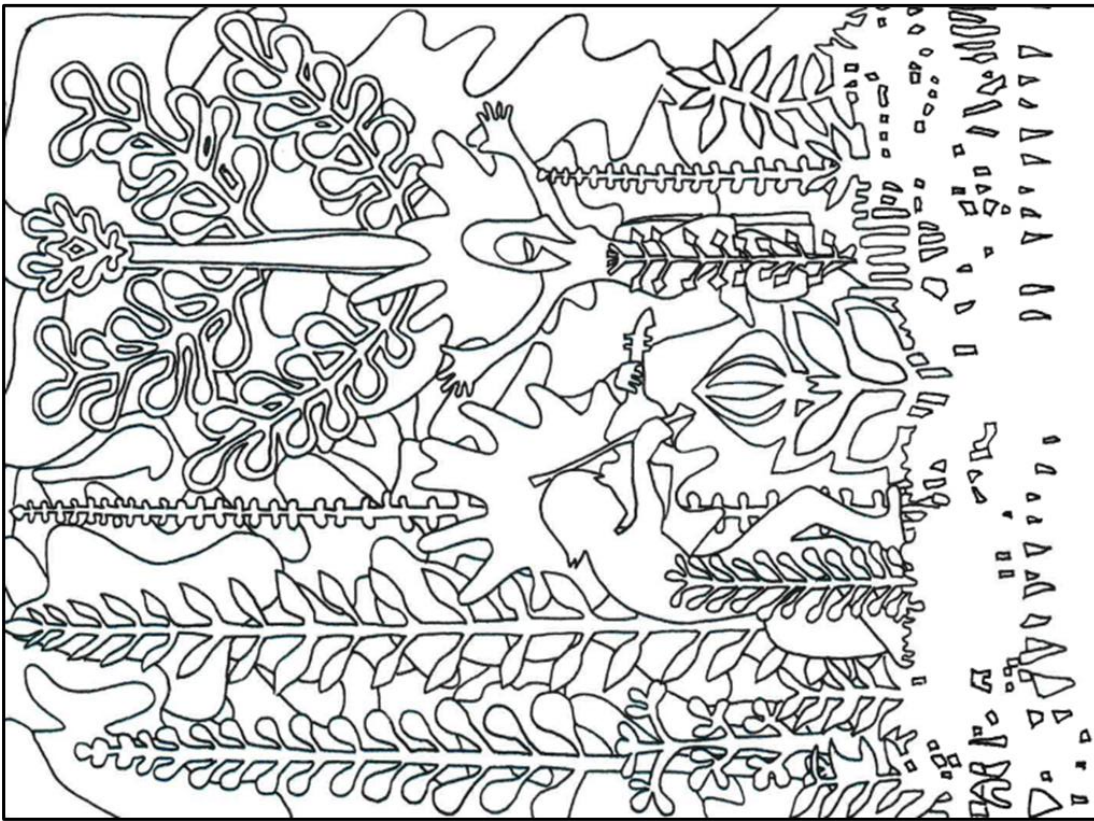

Komplimenterlitir skapa eina høga kontrast, um teir liggja síð um síð. Man kann m.a. brúka hesa snildina, um man vil leggja áherslu á eitt motiv.

Tekna tey motivini, tú vilt leggja áherðslu á í
køldum litum, og restina litar tú í heitum litum.

Tekna tey motivini, tú vilt leggja áherðslu á í
heitum litum, og restina litar tú í køldum litum.

Uppg. 9 - Klárt at klippa

Tá tú hefur neyvteknað skitsuna og valt endaligu litsamansetingina, kanst tú fara í gongd við at klippa og skera myndaevnini út.

Hav í huga, hvør litur skal liggja aftast. Bakgrundsliturin skal vera í A3 stødd, og restin verður límað á.

Umráðandi - Einki skal límast fyrr enn alt er klipt út! Tað tryggjar, at tú færst lagt alt í rætta raðfylgju, og tað er rúm fyri broytingum, um man fær okkurt gott hugskot. Um man límar so hvørt, so er einki at gera.

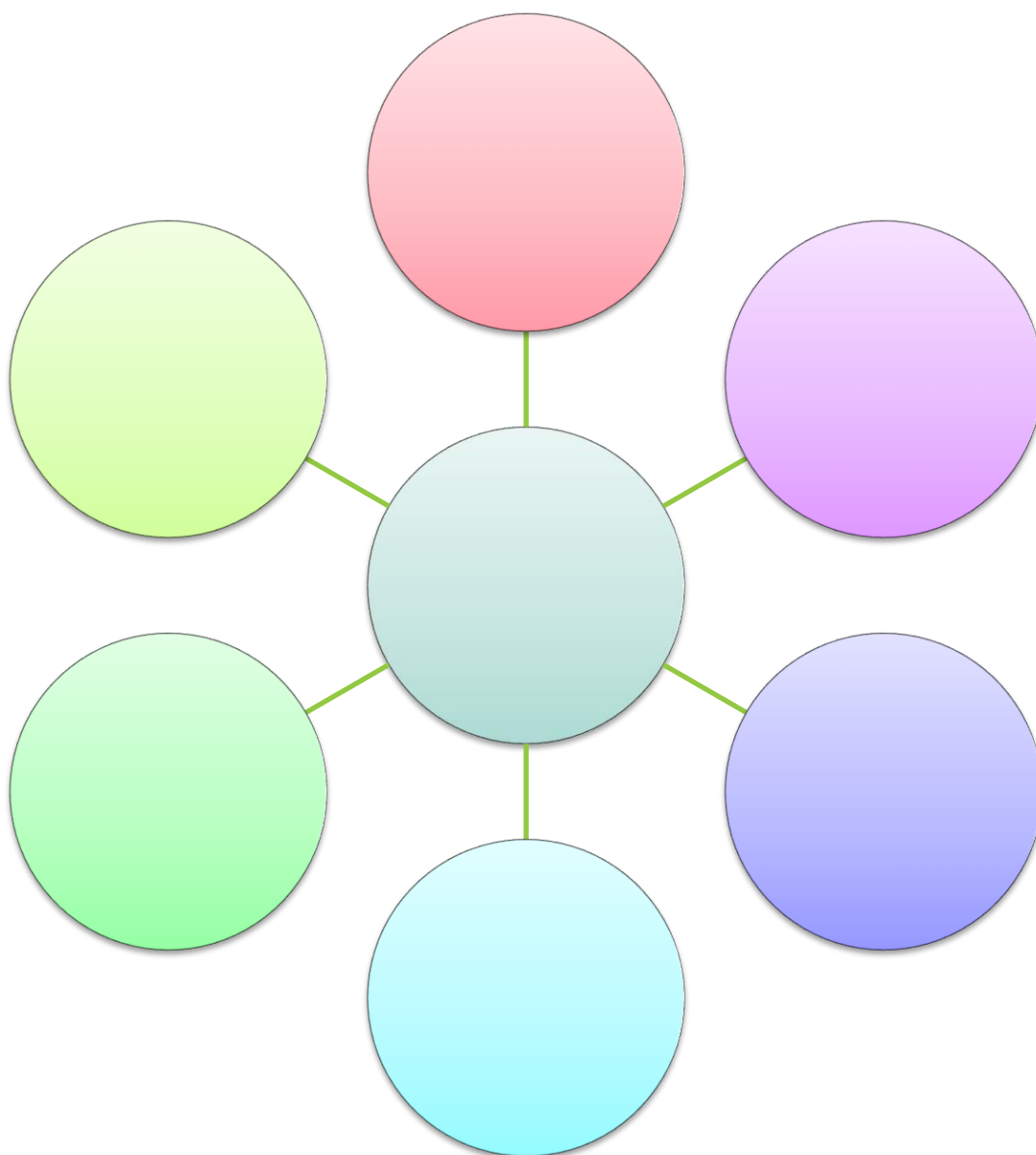
Tá alt er klipt út, leggur tú øll myndaevnini omaná A3 arkið, so tú sært, hvussu tað fer at síggja út. Byrja nú at líma myndaevnini á. Jú minni lím, jú betur. Tað er myndaramman, sum kemur at halda øllum uppá pláss, so tað skal bara eitt vet av lími á miðjuna á hvørjum myndaevni.

Tá tú hefur sett alt saman, kanst tú - eins og William Heinisen - leggja síðstu hond á verkið við at koyra nakrar smálutir úr gulli ella silvuri á.

Set í rammu og hav eina flotta framsýning á skúlanum!

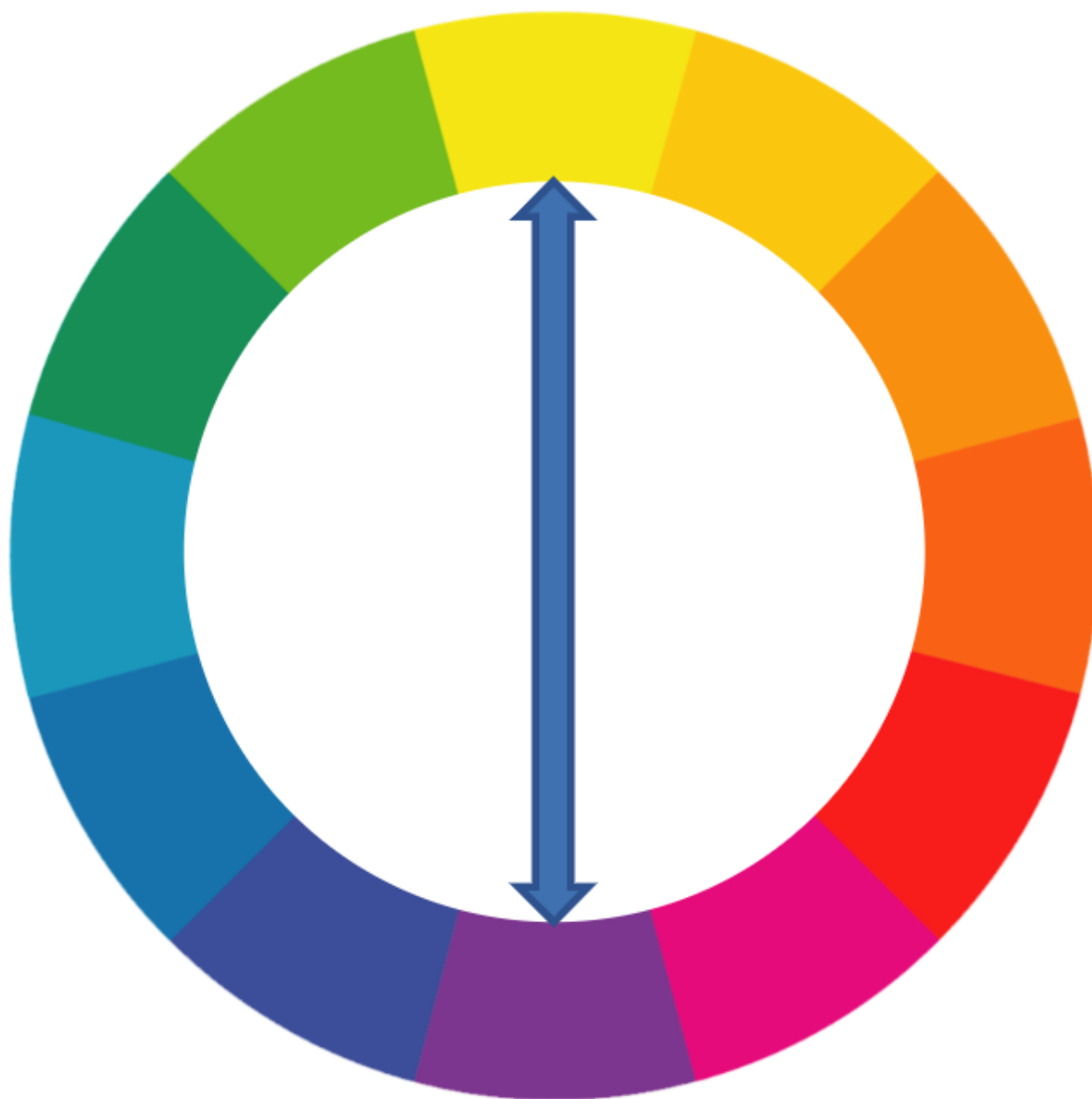
Fyrimynd til hugarok.

Byrja við at skriva navnið á tinarí søgn í miðdepilin, og síðani fylgir tú ímyndini á s. 11.

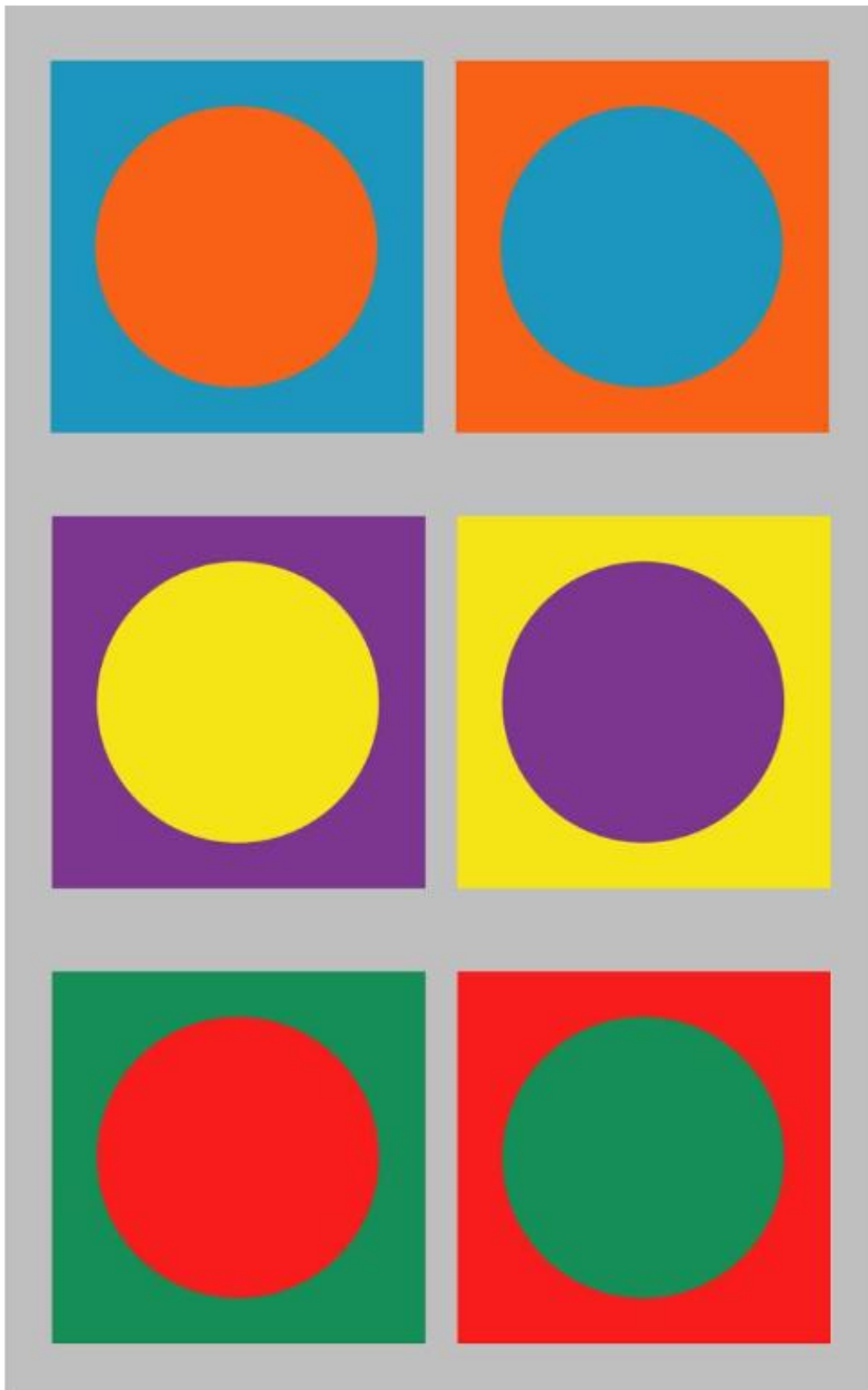

Komplimentertitir

Komplimentertitir

Lithjólíð

